

До 175-річчя
Національного
педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 16

**ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ ВЧИТЕЛЯ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
І ПРАКТИКИ**

ВИПУСК 16 (26)

Чернявська М.В. Підготовка майбутніх вихователів до проведення свят і розваг у дошкільних навчальних закладах.....	152
Чиркова С.В. Специфіка культури музично-педагогічної творчості учителя музичного мистецтва.....	156
Чумакова А.А. Психолого-корекційна освіта викладача музики як умова успішного навчання дитини із ЗПР.....	159
Щербак І.В. Педагогічні умови виховання творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	163
Юник Д.Г. Завадостійкість у виконавській діяльності митців музичного мистецтва.....	167
Яковлева Ю.С. Феномен художньої інтерпретації у контексті естетичного розвитку школярів.....	174
Зміст.....	174

games-dramatisations; doll, shadow, desktop theatres, theatre of five fingers; hearing of broadcasts, telecasts; evenings of games, entertainments, attractions; celebrating of birthday of children and others. Creative use of progressive finds of the past will enrich process of preparation of the future tutors of preschool educational institutions to carrying out of holidays and entertainments in modern conditions.

Ключові слова: естетичне виховання дітей, свята, розваги, дошкільні заклади освіти.

Ключевые слова: эстетическое воспитание детей, праздники, развлечения, дошкольные учебные заведения.

Key words: aesthetic education of children, holidays, entertainments, preschool educational institutions.

Подано до редакції 21.10.2011.

УДК 371.13.032(477) "20"

©2012

Чиркова С.В.

СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Освіта в Україні є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього країни. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу. Практична реалізація гуманітарних завдань освіти XXI століття здійснюється учителем, який стимулює і спрямовує процес становлення і формування особистості учнів шляхом трансляції і педагогічної інтерпретації молодому поколінню духовних і моральних цінностей суспільства [4]. Спираючись на основні освітні документи, а саме Закон України "Про освіту", Національну доктрину розвитку освіти, Державну програму "Вчитель" ми виокремлюємо визначну роль учителя у педагогічному процесі, як реалізатора державної політики спрямованої на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, та особистості, яка може вплинути на примноження і збереження культурної спадщини нашої держави [2]. Відтак актуальним питанням постає вивчення особливостей такого впливу, уособленим педагогом-музикантом, який, шляхом утворення і об'єктивації культури музично-педагогічної творчості, реалізовує важливі цілі суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Дослідження питання культури музично-педагогічної творчості учителя мистецтва набуває важливого значення і актуальності на сучасному етапі розвитку освіти, адже суспільство потребує появи на освітній арені досвідчених, творчих, самодостатніх педагогів, здатних до реалізації головних завдань освіти XXI століття. Аналіз досліджень і публікацій з цього питання свідчить про те, що проблема творчої особистості учителя найбільш повно і послідовно була розкрита в працях Ф. Гоноволіна, Н. Гузія, В. Кан-Каліка, В. Крутенського, Н. Кузьміної, Н. Левітова, А. Макаренка, О. Олексюк, О. Пехоти, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, І. Страхова, В. Сухомлинського та сучасних вітчизняних представників музично-педагогічної думки – А. Козир, Л. Масол, Н. Сегеди, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Щолокової та інших.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у розгляданні специфіки культури музично-педагогічної творчості педагога-музиканта крізь призму практичної педагогічної діяльності в умовах сучасної освіти і виховання школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Феномен культури був предметом наукового інтересу багатьох дослідників в галузі філософії, культурології, педагогіки. Розглядаючи поняття культури, спираємося на дослідження В.Ф.Шаловалова, який у визначенні поняття культури брав за основу наукові праці Г.Гегеля, М.Вебера, М.Бердяєва та інших філософів. В.Шаловалов доходить висновку, що поняття культури не має однозначного тлумачення, адже кожне формулювання поняття культури розкриває окремі частини цього багатогранного явища. Дослідник виділяє три головних аспекти поняття культури, а саме: культура, як сфера вільної самореалізації особистості, сфера творчості; культура – ціннісне відношення до реальності; культура – штучний світ, створений думкою, духом і руками людини, відмінний від природи.

Перший аспект ґрунтується на понятті культури, як особливої сфери суспільного життя, де найбільш повно реалізуються творчі потенції людини. Це перш за все мистецтво, наука, освіта. Культура як уявлення про цінності і ідеали не обмежується окремим сектором життя індивіда і суспільства, а охоплює його всебічно і надає ціннісну світосприймальну спрямованість. В трактуванні культури, як сфери вільної самореалізації особистості підкреслюється, що культура надає людині можливість вільно розвиватися в духовному плані, здійснювати свої ідеї, творчі проекти і задуми. Розуміючи культуру як окрему сферу буття, дослідник наголошує про факт того, що не все у суспільстві і людині можна віднести до культури, адже в багатьох випадках людина приречена бути не

творцем, а виконувачем. Культура, як сфера вільної творчості дає можливість людині реалізувати своє прагнення до самореалізації, до проявлення своєї індивідуальності. В цьому розумінні культура виступає як сфера надутилітарності, де розвиток людини та її творчих здібностей виступає як самоціль. Саме такий підхід, який ставить пізнання і творчість людини вище утилітарно-практичних інтересів, дозволяє оцінити значення культури в житті людини і суспільства [8].

Визначення педагогічної культури вчителя, як основного фактора практичної педагогічної діяльності, цікавило таких педагогів, як В.Сластьонін, І.Ісаєв, Є.Шиян, С.Смирнов та інш. Науковці наголошують на факті включення в практику педагогічної діяльності поняття "педагогічна культура", яка розглядається як важлива частина загальної культури вчителя, що має прояв у системі професійних якостей і специфіки педагогічної діяльності. Нас цікавить професійно-педагогічна культура вчителя, яка виступає частиною педагогічної культури як загального явища.

Професійно-педагогічна культура є універсальною характеристикою педагогічної реальності, яка має прояв у різних формах існування. Вона представляє собою інтеріоризовану загальну культуру і виконує функцію специфічного проектування загальної культури в сферу педагогічної діяльності. Одиницею аналізу професійно-педагогічної культури виступає творча по своїй природі діяльність людини. Особливості реалізації і формування професійно-педагогічної культури учителя обумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними та віковими характеристиками, які складаються із соціально-педагогічним досвідом особистості вчителя. Складовими педагогічної культури є аксиологічний, технологічний і особистісно-творчий компоненти [7].

Досліджуючи специфіку культури музично-педагогічної творчості педагога-музиканта спираємося на наукову думку Н.Сегеди, яка пропонує розуміти культуру музично-педагогічної творчості викладача музичного мистецтва як індивідуально-професійний арсенал продуктивно-якісного та еволюційно-інноваційного опанування наукового і мистецького знання з метою реалізації його людино-і культуротворчої місії в педагогічній реальності трансграничної освіти [6]. Але, у діяльності вчителя мистецтва загальноосвітньої школи зміст розглядуваного феномена набуває інших властивостей, які ми пропонуємо до розгляду. Висхідною позицією у його вивченні є особистісно-діяльнісний підхід до розуміння професійної педагогічної діяльності як способу реалізації культури музично-педагогічної творчості вчителя мистецтва, який втілюється тільки за умови взаємодії учителя з іншими учасниками освітнього процесу та є ефективним, якщо учитель стає повноправним учасником міжсуб'єктних відносин в соціокультурному просторі. Особистісний компонент культури музично-педагогічної творчості вчителя мистецтва розкривається у специфічній творчій спрямованості. Невід'ємною частиною уроків мистецтва (музичне мистецтво, образотворче мистецтво, етика, художня культура) є творчість, адже творча атмосфера на уроці народжує в учнів живу фантазію і уяву. Створити атмосферу творчості на уроці може лише той учитель, для якого творчість є його особистісним смислом і природною педагогічною потребою. Тому в розкритті питання культури музично-педагогічної творчості вчителя мистецтва звертаємося до визначення творчості, як родової категорії розглядуваного феномена.

Проблеми творчості здавна цікавили людство і лишаються актуальними в наш час. Пізнати сутність творчості намагалися філософи, мислителі, психологи, письменники. Творчість за своєю природою базується на бажанні зробити те, що до тебе існувало, але зробити по-новому, по-своєму, краще. Інакше кажучи, творче начало в людині – це завжди прагнення вперед, до кращого, до еволюціонування, до постійного оновлення якості Людини і, звичайно, до прекрасного в самому високому й широкому сенсі цього поняття.

Творчість передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, в розкритті та розширенні своїх творчих можливостей.

На те, що творчо-дослідний характер є невід'ємною складовою педагогічної діяльності, звертали увагу наступні педагоги: П.Блонський, А.Дистервег, Я.А.Коменський, А.Макаренко, І.Песталоцці, В.Сухомлинський, К.Ушинський та інші. Для характеристики творчого характеру педагогічної діяльності найбільш характерним є поняття "творення". Учитель своєю творчою діяльністю викликає потенційні можливості учня, створює умови для розвитку і вдосконалення неповторної особистості. В сучасній науковій літературі педагогічна творчість уособлюється із процесом вирішення педагогічних завдань в обставинах, які постійно змінюються.

В. Мезинов умовно виокремлює у педагогічній творчості: наявність глибоких і всебічних знань, їх критичне переосмислення; вміння переводити теоретичні і методичні положення у педагогічні дії; здатність до самовдосконалення і самоосвіти; розробка нових методик, форм, прийомів, засобів та їх оригінальне поєднання; діалектичність, варіативність, видозмінення системи діяльності; ефективне застосування досвіду в нових умовах; здатність до рефлексивної оцінки власної діяльності та її результатів; формування індивідуального стилю професійної діяльності на основі поєднання еталонних та індивідуально-неповторних рис особистості педагога[5].

В. Кан-Калик та Н. Нікандров виділяють три сфери творчої діяльності вчителя: методична творчість, комунікативна творчість та творче самовиховання, де методична творчість пов'язується з умінням аналізувати

педагогічні ситуації, обирати та будувати адекватну методичну модель та конструювати зміст і засіб впливу; комунікаційна творчість реалізується у побудові педагогічно доцільного і ефективного спілкування, у здібності пізнавати учнів та здійснювати психологічну саморегуляцію; творче самовиховання передбачає усвідомлення педагогом самого себе, як конкретної творчої індивідуальності, визначення своїх професійно-особистісних якостей, які потребують вдосконалення і коректування, а також розробку довгострокової програми власного самовдосконалення в системі безперервної самоосвіти [4].

В. Загвязинський називає наступні специфічні особливості педагогічної творчості:

- жорсткий ліміт часу (учитель приймає рішення в ситуаціях невідкладного реагування);
- можливість зіставити задум з його реалізацією тільки в епізодичних ситуаціях, а не з кінцевим результатом, у зв'язку з його віддаленістю і зверненням у майбутнє;
- в педагогічній творчості ставка відбувається тільки на позитивний результат. Такі засоби перевірки гіпотези, як доказ від протилежного, доведення ідеї до абсурду протипоказані в діяльності вчителя;
- педагогічна творчість завжди співтворчість з дітьми, колегами. Значна частина педагогічної творчості здійснюється в публічних обставинах, а це потребує від учителя вміння управляти своїми психічними станами, оперативно викликати у себе і учнів творче натхнення [1].

Саме мистецтво виховує в людині творчість, тому творчий початок особистості вчителя мистецтва є основною складовою ланкою у практичній педагогічній діяльності як показник заохочення, мотивації, креативності у підході до викладання мистецтва у сучасній школі.

Практична педагогічна діяльність вчителя мистецтва вимагає постійного самоконтролю, безперервного оновлення своїх знань, умінь, навичок, самовдосконалення та самовиховання.

Самовиховання вчителя – свідомо діяльність педагога, спрямована на вироблення, вдосконалення чи зміну своїх якостей у відповідності до соціальних, індивідуальних чи професійних цінностей та вимог. Самовиховання вчителя починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями. Мотивом-збудником роботи над собою є розуміння невідповідності між "Я-реальним" та "Я-ідеальним". Це можливо в тому разі, якщо у вчителя наявний професійний ідеал і здатність до самопізнання. Самопізнання здійснюється через самоаналіз, самооцінку, самопрогнозування, самоспостереження. Все це в комплексі стає поштовхом до послідовної роботи над собою, пошуку шляхів та засобів самовиховання.

Висновки... Отже, дослідження питання культури музично-педагогічної творчості учителя музичного мистецтва в умовах практичної педагогічної діяльності, вимагає наступних висновків:

- сучасні вимоги до вчителя, висунуті державою у провідних освітніх документах, вимагають всебічно розвинутої, творчо-обдарованої особистості педагога, здатного до реалізації та зміцнення у своїй педагогічній діяльності інтелектуального і духовного потенціалу особистості учнів, прилучення їх до мистецької та культурної спадщини народу;
- урок мистецтва передбачає наявність творчого процесу (спів, малювання, ліплення, хореографічні рухи тощо), тому особистість вчителя мистецтва не лише має бути яскравою, креативною та творчою, але й формувати культуру музично-педагогічної творчості як суб'єктно-діяльнісний педагогічний засіб взаєморозвитку себе і Іншого;
- особистість вчителя мистецтва підлягає постійному оновленню та самовдосконаленню, безперервній роботі над власним індивідуально-професійним ресурсом

Література

1. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. / В.И.Загвязинский. – М. : Просвещение, 1987. – 159 с.
2. Закон України "Про освіту" із змінами від 11 червня 2008 року N1060-XII [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/
3. Иванова С.П. Учитель XXI века: ноопсихологический подход к анализу профессионально-личностной готовности к педагогической деятельности. / С.П.Иванова. – Псков: ПГПИ им. С.М. Кирова, 2002. – 228 с.
4. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество учителя / В.А.Кан-Калик, Н.Д.Никандров – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
5. Мезинов В.Н. Введение в педагогическую деятельность : [Учебное пособие]. / В.Н.Мезинов. – Елец : ЕГУ им. И.А. Бунина, 2005. – 91 с.
6. Сегеда Н. А. Протофеномен професійного розвитку викладача музичного мистецтва / Н. А. Сегеда // Збірник наукових праць "Педагогічна освіта : теорія і практика". – Випуск 6. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г. , 2010. – С. 226–232.
7. Сластенин В.А. и др. Педагогика Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; [Под ред. В.А.Сластенина]. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.
8. Шаповалов В.Ф. Основы философии : От классики к современности. / В.Ф.Шаповалов. – М. : Фаир-Пресс, 1998 – 526 с.

Анотація

У статті розглянуто особистісно-діяльнісні характеристики культури музично-педагогічної творчості учителя музичного мистецтва в умовах практичної педагогічної діяльності у загальноосвітній школі.

Аннотация

В статье рассмотрены личностно-деятельностные характеристики культуры музыкально-педагогического творчества учителя музыкального искусства в условиях практической педагогической деятельности.

Summary

In this article the phenomenon of individual-agile characteristics of the musical – pedagogical art's culture of the Musical Art Teacher were examined in the conditions of practical teacher's training activity.

Ключові слова: культура музично-педагогічної творчості учителя музики, професійно-педагогічна культура, творча діяльність вчителя.

Ключевые слова: культура музыкально-педагогического творчества учителя музыки, профессионально-педагогическая культура, творческая деятельность учителя.

Key words: musical-pedagogical creative power's culture of the teacher of music, professional pedagogical culture, teacher's creative activity.

Подано до редакції 23.09.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Білецькою М.В.

УДК: 378. 147: 371. 134: 78

©2012

Чумакова А.А.

ПСИХОЛОГО-КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА ВИКЛАДАЧА МУЗИКИ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ ІЗ ЗПР

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку освіти в Україні засвідчує актуальність і важливість оновлення її цілей, змісту, методів, відповідно до парадигми гуманістичного особово-орієнтованого навчання і виховання, а також необхідність теоретико-методологічного осмислення проблем інтеграції дітей з особливими потребами, зокрема школярів з мінімальними порушеннями розвитку, в навчально-виховний простір масової школи. Слід зазначити, що це питання сьогодні викликає інтерес вчених, педагогів, методистів, і є предметом наукових досліджень, пошуків та дискусій, в ході яких виявляються протиріччя між необхідністю:

- впровадження у загальноосвітніх закладах особово-орієнтованого навчання і недостатнім розвитком психолого-педагогічної теорії стосовно умов навчання учнів із мінімальними психофізіологічними порушеннями, зокрема із затримкою психічного розвитку;

- вибудови чіткої стратегії і тактики щодо педагогічного впливу на свідомість і поведінку особистості, зокрема школяра із мінімальними порушеннями розвитку, та відсутності відповідної теоретико-методологічної основи, яка б забезпечувала цілеспрямованість та послідовність педагогічних дій з врахуванням індивідуально-типологічних і психолого-педагогічних особливостей таких учнів і т.п.

Необхідність їхнього вирішення зумовлює актуальність ґрунтовного теоретичного вивчення принципів, змісту, цілей, завдань, форм навчально-виховної роботи з учнями із мінімальними порушеннями психофізіології, зокрема із затримкою психічного розвитку (надалі із ЗПР) у масовій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В сучасній науці існує значна кількість досліджень в галузі психології дітей з різними типами дізонтogeneзу і педагогічної допомоги їм. Проблема дітей із мінімальними порушеннями в сфері психофізіології вперше була порушена науковцями 60-років ХХ ст. Після комплексного дослідження у НДІ дефектології СРСР (Н. Белопольська, Т. Власова, Т. Егорова, Г. Жаренкова, Г. Капустина, К. Лебединська, В. Лубовський, И. Марковська, Н. Нікашина, М. Певзнер, Л. Переслені, В. Подобед, М. Рейдібойм, Р. Тригер, М. Фішман, Н. Ципіна, С. Шевченко та ін.) таку категорію дітей назвали "діти з тимчасовою затримкою психічного розвитку" (ЗПР). Вченими (Н. Бабкіна, Н. Борякова, Л. Носкова, Г. Гумена, В. Гусєв, Г. Ералієва, Т. Ерофєєва, Л. Павлова, В. Новікова, А. Запорожець, И. Лернер, А. Леушина, З. Михайлова, Э. Іоффе, Л. Русскова, В. Мозговой, М. Певзнер, Б. Теплов, А. Хілько, К. Чупрікова та ін.) доведено, що психічний розвиток дітей із ЗПР у порівнянні із дітьми в нормі та з розумовою відсталістю відрізняється. На думку А. Белошистої, Т. Власової, Г. Капустиної, У. Ульянової, Ю. Скоробагатої та ін., учні із ЗПР мають потенційно збережені можливості інтелектуального розвитку, головна особливість, яка відрізняє дітей із ЗПР – це поєднання в сфері психо-фізіології достатньо розвинутих функцій і таких, які мають деяку дефіцитарність.

На сьогодні науковцями достатньо досліджено такі аспекти: